

SZAKIRODALOM.

A Pannonhalmi Szent Benedek-Rend nyomtatott imakönyvei a Breviarium Monasticum behozatala előtt. Írta Ráth György. Budapest, 1894. 8-r. 57 l.

A szerző, a ki nem csak mint hazai és hazai vonatkozású régi nyomtatványaink szenvedélyes gyűjtője, hanem mint ezeknek alapos ismerője is szerepel a bibliografia terén, a fentebbi czim alatt több ritka és eddig könyvészetiellen kellően nem méltatott misekönyv, breviárium és liturgikus munka pontos leírását adja, nagyrészt saját példányai után. Könyve azonban távolról sem pusztán száraz leírás, hanem érdekes megvilágítása az egyházi könyvek keletkezésének, az azonkori viszonyoknak és azon férfiak életkörülményeinek, a kik e munkák létrejöttére hathatósan befolytak.

Könyvészetiellen is legfontosabb része szerző könyvének a két pannonhalmi breviáriumnak pontos meghatározása és szabatos leírása, amelyek irodalmunkban eddig egyáltalában nem voltak méltatva.

A XV. században megreformált melki kolostor által megalapított egyházi szertartásokat elfogadta a vele folytonos érintkezésben lévő pannonhalmi Szent-Benedekrend is. Így jutott a melkiek breviáriuma is hozzánk, midőn azt Tolnay Máté főapát némi rövidítésekkel egy kötetbe foglalva, a magyarországi rendtársak számára 1506-ban kinyomatta. Ezt követte 1519-ben a második kiadás, melynek egyik részéhez, a Proprium sanctorum-hoz 1582-ben egy pótlék csatoltatott, ugyanazon czimmal, mint a breviárium. Ezek az imakönyvek voltak azután a hazai benzéseknél mindaddig használatban, míg V. Pál pápa el nem rendelte a *Breviarium Monastico-Benedictinum* behozatalát. Tehát nem volt — mint szerző világosan kimutatja — sem 1496-iki kiadás, a hogy Kuncze Leo a pannonhalmi könyvtár ismertetésében állítja, sem 1579-iki, mint Knauz vélekedik; az első egy csonka lapból vont következtetés folytán, a második pedig egy nyomtatási hiba után keletkezett tévedés.

A melki misekönyvön és breviáriumon, valamint a fentebbi két

magyarországi imakönyvön kívül szerző ismerteti még Ambrosius Pannoniusnak a bécsi skót-monostor magyar származású perjelének érdekes életét és becses szertartáskönyveit is, a melyek az ausztriai és magyarországi benczések használatára irattak. Ilyenek az 1513-ban megjelent *Cursus beatae Mariae Virginis*, az 1515-ben Velenczében napvilágot látó *Diurnale*, valamint a rákövetkező évben hozzacsatolt *Additiones* és végre az 1518-ban Velenczében nyomtatott *Vigiliae et officium mortuorum*, melynek becsét rendkívül emeli azon körülmény, hogy az énekrimek benne hangjegyekkel is el vannak látva.

Miután szerző, kivált a két breviárium leírásában, a legapróbb részletekre is kiterjed, kár volt az egyes psalmusok kezdő szavait is ki nem írnia, ha már azok számozva nincsenek. Így hiányzik ez a 24. lapon a feria secunda *ad primam* officiumánál, valamint a 25.-en a három *nocturnusnál* (és nem *nocturnum*, mint szerző következetesen írja). Úgyszintén kívánatos lett volna éppen az akkor dívó ritus egyes részeinek teljes megismerése czéljából kimutatni, hogy mely szentek officiumai vannak a melki breviariumban duplex majornak és melyek a pannonhalmiban duplex minornak jelezve és viszont. Vagy legalább a szembevetőbb eltérések közül lett volna czélszerű néhányat felemlíteni.

A ritkaságuknál fogva is igen becses és alig hozzáférhető nyomtatványoknak lelkiismeretes gondossággal adott ismertetése, és az ehhez csatolt érdekes felvilágosítások oly érdemét teszik a könyvecske szerzőjének, melyért méltán elismerés és köszönet illeti mindazok részéről, akik a magyar bibliografia iránt érdeklődnek.

Kollányi Ferencz.

Gradeczi Horváth Gergely és Lám (Ambrosius) Sebestyén hitvitája. *Közli Ráth György. Budapest. Athenaeum, 1894.* [Különnyomat az »Irodalomtört. Közlemények«-ből]. 8-r. 56 l.

Sajátságos jelenség a múlt századokban az a vallás iránt tanúsított mély érdeklődés, melynél fogva főuraink is nemcsak szivesen foglalkoztak vallási kérdésekkel, de vitázó gyűléseket hívtak össze, sőt magok is tollat ragadtak vallásuk védelmezésére. Ilyen volt Esterházi Miklós, a ki Rákóczy Györgyhez intőleveleket írt, Lorántfi Zsuzsánna, a »Mózes és a próféták« írója, melylyel egy jezsuitát provokált is, a kit úgy kellett aztán elhallgatatni, Apafi Mihály stb.

Egy ilyen főúr által megindított theologiai irodalmi vitát rajzol élénk Ráth György a XVI. századból fentemlített értekezésében.

Gradeczi Horváth Gergely, Sziget hősies megvédőjének Horváth Márknak, egyetlen fia 16 éves korában külföldre megy s itt lutheránus hittudósoktól theologiai kiképeztetést nyer. Hazajövet